

УДК 330

ЛИСЯК Єлизавета Вікторівна

магістр

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

<https://orcid.org/0000-0001-6507-4770>

e-mail: elinaliza15@gmail.com

БЄЛОЗЕРЦЕВ Василь Сергійовичкандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики,
обліку та економічної інформатики

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

<https://orcid.org/0000-0003-4191-9382>

e-mail: belozertsev.v@ef.dnu.edu.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У даній статті розглянуто ознаки організації обліку фінансових інвестицій підприємств у нашій державі. Метою статі є дослідження варіантів удосконалення обліку фінансових інвестицій на підприємствах шляхом опанування теоретичної бази та практик, визначення основних проблем їх обліку та оцінки за ринкових умов господарювання та обґрунтування пропозицій щодо їх вирішення.

Проаналізовано існуючі методи оцінки та основні проблеми з приводу організації обліку фінансових інвестицій. Визначено, що фінансові інвестиції являють собою надзвичайно важливу складову господарської діяльності впродовж багатьох років. Облік фінансових інвестицій охоплює широкий спектр фінансового обліку, від первинної реєстрації господарських операцій до занесення цієї інформації до фінансових звітів. Основним чинником впливу на фінансові інвестиції є строк їх використання та безперешкодної реалізації, що дозволяє поділити інвестиції на поточні і довгострокові фінансові інвестиції.

За результатами дослідження запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: фінансові інвестиції; бухгалтерський облік; план рахунків; синтетичний та аналітичний облік.

JEL classification: G24, E22

DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.2.78.83>**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Інвестиційна діяльність є однією з найважливіших ланок діяльності підприємства, окремих галузей та економіки країни в цілому, тому більшість підприємств володіють інвестиціями – тимчасово не зайнятими коштами. Ці кошти можна інвестувати в різні галузі економіки з метою отримання економічного ефекту, а саме прибутку.

Нині в Україні існує слабка система підтримки інвестиційної діяльності підприємств. Це спричиняє величезний спад інвестиційної активності у нашій державі, що є дуже погано. Адже саме вміння вести

правильну та ефективну інвестиційну діяльність допомагає покращити і розширити власну діяльність, покращити різноманітні соціальні проблеми на підприємстві, а також визначає рівень людського та фінансового капіталу. Без стійкої основи у інвестиційній діяльності наша держава не зможе зайняти належне місце у світовому господарстві.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз різноманітних джерел з питань організації обліку фінансових інвестицій показав, що доволі багато авторів вивчало дану галузь. Це такі вітчизняні автори та практики як В. В. Бабич, М. Т. Білуха, Здреник В. С., Є. С. Гортовенко, Максимова В. Ф., В. В. Сопко, В. Г. Швець та

ін. Ці автори зробили високий внесок у вивчення зазначеної проблеми, але разом з тим у бухгалтерському обліку відбуваються постійні зміни, що потребує перегляду деяких питань з приводу організації обліку фінансових інвестицій. Отже це питання й надалі залишається актуальним і являє собою базу для подальшого вивчення і дослідження.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Дослідити порядок відображення в обліку операцій з фінансовими інвестиціями з метою досягнення достовірності представлених даних на усіх стадіях ведення обліку шляхом формування інформаційної моделі обліку фінансових інвестицій.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою даної статті є дослідження варіантів удосконалення обліку фінансових інвестицій на підприємствах шляхом опанування теоретичної бази та практик, визначення основних проблем їх обліку та оцінки за ринкових умов господарювання та обґрунтування пропозицій щодо їх вирішення.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Поняття обліку фінансових інвестицій не існувало за часів Радянського Союзу. Це можна пояснити тим, що раніше існувала планова форма економіки, керована командно-адміністративним апаратом. Термін «фінансові інвестиції» почали використовувати у обліку лише з 1980-х років.

Фінансовими інвестиціями можна назвати активи, які підприємство утримує задля подальшого збільшення прибутку (напр. відсотків, дивідендів), підвищення вартості капіталу та іншого зростання вигід для інвестора. Згідно з Статтею, 14 п.п.14.1.81 ПКУ фінансові інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів [1]. Хоча бухгалтерський і податковий облік мають різні цілі та їх тлумачення поняття фінансових інвестицій

різне за формою, воно ідентичне за економічним змістом.

Досліджуючи визначення фінансових інвестицій у працях різних науковців, можна побачити схожість визначень даного поняття. Дука А. П. трактує поняття фінансові інвестиції так: «Це вкладення капіталу (коштів чи інших ресурсів) у фінансові активи, тобто фондові та грошові фінансові інструменти, статутні капітали юридичних осіб з метою отримання майбутніх вигід, зокрема у вигляді прибутку (доходу), зростання вартості капіталу і / або часткового чи повного контролю над діяльністю. [2, с. 98]

Науковці Шморгун Н. П. та Головка В. І. визначають фінансові інвестиції, як активи, які отримує підприємство з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигід для інвестора. [3, с. 521]

Для того, щоб наочно побачити як створювались інвестиції, розглянемо процес формування розвитку фінансових інвестицій в Україні (таблиця 1).

Також ми вважаємо за потрібне окремо розглянути кожний етап організації обліку фінансових інвестицій.

1) Формування облікової політики в операціях з фінансовими інвестиціями.

Первісно фінансові інвестиції визнаються з моменту передачі прав власності на них до інвестора. Даний етап передбачає первинне визнання фінансових інвестицій, які повинні відповідати критеріям визнання. Тобто оцінка фінансових інвестицій повинна бути достовірно визначеною та очікується отримання майбутніх вигід від їх подальшого використання.

2) Оцінка фінансових інвестицій.

Необхідно зазначити, що дуже важливою складовою обліку фінансових інвестицій є їх оцінка, що здійснюється за декількома методами в залежності від способу їх надходження та вибуття [7]. Таким чином оцінку фінансових інвестицій треба проводити в обліку інвестора на таких етапах:

А) Етап придбання інвестицій. У цьому разі оцінка здійснюється за фактичною собівартістю, яка включає всі затрати з приводу придбання фінансових інвестицій (наприклад: ціну придбання, мито, комісійні винагороди та ін.). На цьому етапі відбувається первісна оцінка фінансових інвестицій.

Періоди розвитку ринку фінансових інвестицій в Україні [4]

Дата	Подія
1991 р.	Прийняття Закону України “Про цінні папери і фондову біржу”, створення української фондової біржі
1992- 1993 рр.	Період появи перших українських акцій і перших торговців цінними паперами
1994- 1996 рр.	Період масової приватизації. Виходить Декрет Кабінету Міністрів “Про довірчі товариства” і Положення “Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії”. Створення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку та прийняття Закону “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”
1997 р.	Етап фактичного становлення ринку цінних паперів. Активно розвивається Перша фондова торговельна система (ПФТС). З’являються перші українські фондові індекси
1998 р.	Український ринок характеризується процесами падіння внаслідок кризи на російському фондовому ринку та Азіатської кризи
1999 р.	Випуск акцій зменшується. Це пояснюється завершальними етапами приватизації та корпоратизації
2000-2008 рр.	Поступове збільшення надходження інвестицій в Україну
2008-2009 рр.	Світова фінансова криза. Поступове зниження інвестицій в економіку країни
2009- наш час	Відновлення інвестиційного клімату країни, поступове збільшення інвестицій в країну

Б) Етап оцінки фінансових інвестицій на дату балансу. Включає такі методи оцінки: за справедливою вартістю, амортизованою собівартістю та за методом участі в капіталі.

- Справедлива вартість. За допомогою даного методу обліковують всі фінансові інвестиції, окрім тих, які ведуться згідно з методом участі в капіталі, тих що підприємство утримує до їх погашення та інвестицій, та тих інвестицій, у яких не можна визначити напевно справедливую вартість.

- За амортизованою собівартістю. Оцінюються згідно з таким методом інвестиції, які утримуються не для продажу і містять інвестиції в акції, а також в боргові цінні папери. Якщо фінансові інвестиції придбано дешевше, ніж їх номінальна вартість, в такому випадку вони придбані з дисконтом. Якщо ж номінальна вартість менша за ціну придбання даної інвестиції, то така інвестиція придбана з премією. Інвестор в такому разі амортизує різницю собівартістю та вартістю погашення фінансової інвестиції впродовж періоду з дати придбання до моменту погашення інвестиції. Цей процес відбувається за допомогою методу ефективної ставки відсотка.

- За методом участі в капіталі. Згідно з цим методом, якщо доля інвестора збільшується (зменшується) в його власному капіталі та капіталі об’єкта інвестування, то обов’язково підвищується (знижується) балансова вартість інвестицій. Даний метод варто застосовувати для інвестицій в

асоційовані дочірні та спільні підприємства, якщо вони не утримуються виключно для продажу протягом дванадцяти місяців з дати придбання і ведуть діяльність в умовах, які обмежують здатність передавати кошти інвестору протягом періоду, що перевищує дванадцять місяців. [9]

В) Етап оцінки при вибутті. Фінансові інвестиції вибувають з різних причин (продаж, обмін, тощо) і оцінюються за такими методами:

- за вартістю одиниці кожного цінного папера (або одного виду);
- за середньою вартістю;
- за методом ФІФО (за вартістю перших за часом закупівель). Цей метод застосовують підприємства, що виступають професійними учасниками ринку цінних паперів.

3) Класифікація фінансових інвестицій

4) Організація аналітичного та

синтетичного обліку

Необхідно зазначити, що в обліку існує ділення фінансових інвестицій на довгострокові та поточні.

За рахунками 14 та 35 ведуть синтетичний облік фінансових інвестицій.

Поточні фінансові інвестиції обліковуються та відображаються на рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції», роль якого полягає в обліку інвестицій в акції, облигації, депозитні сертифікати, придбані задля перепродажу протягом дванадцяти місяців. Даний рахунок є активним, тому за дебетом відображається придбання (надходження)

еквівалентів грошових коштів та поточних фінансових інвестицій, за кредитом - зменшення їх вартості та вибуття. Сальдо дебетове відображає справедливу вартість фінансових інвестицій на дату балансу. [6]

Рахунок 35 має такі субрахунки:

351 «Еквіваленти грошових коштів» — субрахунок на якому обліковуються високоліквідні фінансові інвестиції, для яких характерним є незначний ризик зміни вартості та строк погашення яких не більший за три місяці;

352 «Інші поточні фінансові інвестиції» — субрахунок призначений для обліку інших поточних фінансових інвестицій.

Для обліку довгострокових фінансових інвестицій використовують рахунок 14 «Довгострокові фінансові інвестиції».

Рахунок 14 «Довгострокові фінансові інвестиції» включає такі субрахунки:

141 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»;

142 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам»;

143 «Інвестиції непов'язаним сторонам».

Відповідно до вищезазначених рахунків, аналітичний облік ведуть відповідно до видів вкладень (тобто групи цінних паперів), за об'єктом інвестування та за територією, до якої належить об'єкт інвестування.

5) Документування операцій з фінансовими інвестиціями

Одним із найважливіших елементів бухгалтерського обліку є документування, тому що він підтверджує факт здійснення господарської операції. Що стосується фінансових інвестицій, то їх документування супроводжується застосуванням таких первинних документів:

- реєстр обліку цінних паперів (даний реєстр ведуть відповідно до кожного пакету придбаних інвестицій);

- книга обліку цінних паперів (створюється для опису цінних паперів);

- довідка бухгалтерії (складається для розрахунку премії або дисконту).

Реєстрами синтетичного та аналітичного обліку є:

- Картка аналітичного обліку ощадних сертифікатів, придбаних підприємством

- Картка аналітичного обліку акцій не власної емісії, придбаних з метою перепродажу

- Картка аналітичного обліку короткострокових облігацій, придбаних підприємством

- Журнал - ордер № 4

Облік фінансових інвестицій повинен вестися з дотриманням правил, які зазначені в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції».

б) Організація підсумкового обліку.

Стан інвестиційної діяльності можна побачити та проаналізувати в «Балансі (Звіті про фінансовий стан)» та у «Примітках до фінансової звітності». В балансі відображається інформація про фінансові інвестиції згідно з загальноприйнятим розподілом на оборотні та необоротні активи.

У примітках до фінансової звітності знаходиться інформація щодо визначення справедливої вартості інвестицій, зазначаються доходи чи витрати, що виникають від зміни цієї вартості за звітний період та описуються методи оцінки фінансових інвестицій, які використовує підприємство. Також вказують перелік асоційованих, дочірніх і спільних підприємств, зазначаючи частки інвестора у їх капіталі.

7) Контроль за операціями з фінансовими інвестиціями.

Даний етап є заключним. У разі невідповідності інвестицій критеріям активу (або внаслідок закінчення терміну обігу цінних паперів, тощо), інвестор втрачає контроль над фінансовими інвестиціями, і тому слід припинити визнання інвестицій і списати їх.

Сьогодні в питанні обліку фінансових інвестицій існує декілька проблемних питань, на які слід звернути увагу та знайти для них альтернативні рішення.

Більша частина таких питань стосується здійснення оцінки фінансових інвестицій в залежності від обраної класифікації на підприємстві в результаті надходження, вибуття або на дату балансу, розробки внутрішніх первинних документів. [8] Вивчивши думки багатьох сучасних авторів стосовно цієї проблеми, ми вважаємо доцільним ввести уточнюючі субрахунки до рахунку 14 «Довгострокові фінансові інвестиції». Це допоможе деталізувати облік довгострокових фінансових інвестицій і обліковувати їх на відповідних субрахунках,

залежно від методу їх оцінки. Пропонуємо ввести такі субрахунки:

- 141 «Інвестиції, що обліковуються за собівартістю»;
- 142 «Інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю»;
- 143 «Інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі»;
- 144 «Інвестиції, що обліковуються за амортизованою собівартістю».

Слід виділити ще один проблемний аспект обліку фінансових інвестицій. Він проявляється в тому, що у пов'язаних осіб не існує альтернативних варіантів самостійного вибору способу відображення фінансових інвестицій в обліку. Дана проблема є актуальною, тому що на практиці не завжди доцільно використовувати метод участі в капіталі через те, що це може призвести до зменшення власного капіталу інвестора та зниження прибутковості. Шляхом вирішення даного питання є застосування методу оцінки фінансових інвестицій за їх собівартістю. До того моменту, як наша країна перейшла на

національні стандарти, застосовувався саме цей метод. [10].

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Отже, фінансові інвестиції являють собою надзвичайно важливу складову господарської діяльності впродовж багатьох років. Облік фінансових інвестицій охоплює широкий спектр фінансового обліку, від первинної реєстрації господарських операцій до занесення цієї інформації до фінансових звітів. Основним чинником впливу на фінансові інвестиції є строк їх використання та безперешкодної реалізації, що дозволяє поділити інвестиції на поточні і довгострокові фінансові інвестиції.

Також ми визначили, що в питанні обліку фінансових інвестицій є невирішені проблемні питання з приводу недосконалості плану рахунків щодо довгострокових фінансових інвестицій та методів їх оцінки.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Дука А. П. *Теорія і практика інвестиційної діяльності. Інвестування* : [навч. посіб.]. [2-е вид.]. К.: Каравела, 2008. 432 с.
3. Шморгун Н. П., Головка І. В. *Фінансовий аналіз* : [навч. посіб.]. К. : ЦНЛ, 2006. 528 с.
4. Зредник В.С., Рафальська Н.О. Облік операцій з фінансовими інвестиціями: питання облікової політики. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 3(24). С. 182-189
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції»: Наказ Міністерства фінансів України № 91 від 26.04.2000р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Жигайло Т.П. Організація обліку фінансових інвестицій на підприємствах. 2016. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2016/організація-обліку-фінансових-інвес-5/>
8. Дутова Н.В., Щербіна А.О. Організація обліку фінансових інвестицій на підприємстві. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 901-907
9. Єлісеєва О.К., Белозерцев В.С. Управління дебіторською заборгованістю та фактори впливу на її якість. *European Journal of Management Issues*. 2021. №29 (1). С. 3 – 11. Режим доступу: <https://mi-dnu.dp.ua/index.php/MI/article/view/292>
10. Shmygol N., Galtsova O., Yelisyeyeva O., Tarlopov, Belozertsev V. Priority areas of state regulation of the industry in the context of sustainable development. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 2021, 915(1), 012028 URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/915/1/012028/pdf>.

References

1. Podatkovi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. No 2755-VI: Available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian]
2. Duka, A. P. (2008) *Teoriia i praktyka investytsiinoi diialnosti. Investuvannia* : [Theory and practice of investment activity] [2-e vyd.], K. Karavela [in Ukrainian]
3. Shmorhun, N. P. Holovko, I. V. (2006) *Finansovi analiz* : [Financial analysis]. K. : TsNL [in Ukrainian]

4. Zrednyk, V.S., Rafalska, N.O. (2012) Oblik operatsii z finansovymy investytsiiamy: pytannia oblikovoi polityky [Accounting of transactions with financial investments: issues of accounting policy]. *Problemy teorii ta metodologii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*. Vyp. 3(24), p. 182-189 [in Ukrainian]
5. Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 12 «Finansovi investytsii»: Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy No 91 vid 26.04.2000., Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua> [in Ukrainian]
6. Instruksiiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriumstv i orhanizatsii vid 30.11.1999 No 291 Available at: <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian]
7. Zhyhailo, T. P. (2016) Orhanizatsi obliku finansovykh investytsii na pidpriumstvakh [Organization of accounting of financial investments at the enterprises]. Available at: <https://naub.oa.edu.ua/2016/orhanizatsiia-obliku-finansovykh-inves-5/> [in Ukrainian]
8. Dutova, N.V., Shcherbina, A.O. (2018) Orhanizatsiia obliku finansovykh investytsii na pidpriumstvi [Organization of accounting of financial investments at the enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo*, Vyp. 16, p. 901-907 [in Ukrainian]
9. Yelisieieva O.K., Belozertsev, V.S. (2021) Upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu ta faktory vplyvu na yii yakist. *European Journal of Management Issues*. №29 (1), P. 3 – 11. Available at: <https://mi-dnu.dp.ua/index.php/MI/article/view/292>
10. Shmygol, N., Galtsova, O., Yelisyeyeva, O., Tarlopov, Belozertsev, V. (2021) Priority areas of state regulation of the industry in the context of sustainable development. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 915(1), 012028. Available at: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/915/1/012028/pdf>

Abstract

LYSIAK Yelyzaveta, BELOZERTSEV Vasyl. Financial investment accounting organization

This article discusses the features of the organization of accounting of financial investments of enterprises in our country. Existing valuation methods and main problems regarding the organization of accounting of financial investments are analyzed. According to the results of the study, the ways of their solution are suggested.

Investment activity is one of the most important parts of the enterprise, individual industries and the economy as a whole, so most companies have investments - temporarily unoccupied funds. These funds can be invested in various sectors of the economy in order to obtain economic effect, namely profit.

Currently in Ukraine there is a weak system of support for investment activities of enterprises. This is causing a huge decline in investment activity in our country, which is very bad. After all, the ability to conduct proper and effective investment activities helps to improve and expand their own activities, improve various social problems in the enterprise, as well as determines the level of human and financial capital. Without a solid foundation in investment activities, our state will not be able to take its rightful place in the world economy.

The purpose of this article is to study options for improving the accounting of financial investments in enterprises by mastering the theoretical basis and practices, identifying the main problems of their accounting and evaluation under market conditions and justify proposals for their solution.

The article examines the order of reflection in the accounting of financial investment transactions in order to achieve the reliability of the data presented at all stages of accounting by forming an information model of financial investment accounting.

Keywords: *financial investments; Accounting; plan of accounts; synthetic and analytical accounting.*

Стаття надійшла до редакції 01.06.2022 р.

Бібліографічний опис статті:

Лисяк Є., Белозерцев В. Організація обліку фінансових інвестицій. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 78-83.

Lysiak Y., Belozertsev V. (2022) Financial investment accounting organization. *Innovation and Sustainability*, № 2, pp. 78-83.